

TRADUCCIÓ: BITLLET D'ANADA

El nucli central d'aquesta comunicació és la meva experiència com a traductora, a l'italià, de l'obra *Nabi* de Josep Carner.

Va ser el primer llibre que el poeta publicà acabant la guerra civil espanyola, i en aquell període es va presentar com una novetat, ja que es tracta d'un poema llarg, forma rebutjada per molts escriptors d'aquell temps, que preferien decantar-se pels poemes breus anomenats «cristalls absoluts de poesia», i, al mateix temps, inusual per a Carner, que definia el sonet com la màxima expressió de la poesia, o sigui «poesia amb guants» (Fuster 1972: 166).

Carner va afirmar que aquest poema el va escriure gairebé tot la tardor del 1938 durant la seva estada a París.

Naturalment, aquesta obra té un primer tempteig abans de la maduració final, és a dir, que el poeta ja havia publicat, durant la guerra civil, uns fragments del poema *Nabi*: «Càntic de Jonàs al si de la ballena» amb una traducció francesa d'Étienne Vauthier a la revista *Mesures* (1937) i «Jonàs (fragment)» a la *Revista de Catalunya* (1938). En l'edició definitiva del poema aquests dos cants es col·loquen precisament com a IV i I cants (Carner 1991: 80).

La publicació del poema sencer s'esdevé a Mèxic l'any 1940 en versió castellana de Carner mateix. L'any següent (1941) en fou publicada la versió catalana a Buenos Aires. El 1957 el text va ser inclòs en *Poesia*. Finalment, aparegué la versió francesa, a cura d'ell i de la seva dona, la filòloga Émilie Noulet, l'any 1959. (Pel que fa al panorama de les traduccions que fins ara se n'han fet, no podem oblidar la de Goytisoló i Masoliver a la llengua castellana del 1986, i la de Joan Gili a l'anglès editada l'any 2001.)

En aquest poema es tracta la temàtica del llibre del profeta Jonàs, que té la seva col·locació en el Vell Testament i es divideix en quatre capítols. En el primer, per fugir del manament de Jahvè, aquest profeta emprèn un viatge tempestuós per mar cap a Tarsis, en el segon hi ha el prec de Jonàs en el si del gran peix, en el tercer hi ha la predicació als ninivits per part del profeta i, en el quart, hi ha la ràbia de Jonàs a causa del perdó de Déu als ninivits.

L'abisme que separa el text bíblic del poema, 49 versicles, oposats als deu

cants, que totalitzen 1.365 versos, es deu al fet que Carner va introduir una mena d'ampliació que ens permet una lectura més detallada de Jonàs.

Al començament, de manera intencional, vaig traduir *Nabí* sense documentar-me gaire sobre l'obra i l'autor. Tot això, ho vaig considerar una mena de llibertat que em permetia viure un text sense temor de qualsevol «contaminació». A més, el fet que cada cant del *Nabí* es proposava com una narració independent va donar espai perquè en el meu primer tempteig de traducció pogués triar lliurement entre els deu cants sense seguir un ordre preestablert. És obvi que una traducció d'aquest tipus s'assembla més a una mena d'exercici i que el resultat final sigui un text ple de faltes i allunyat de l'original. En realitat, aquest primer pas em va semblar necessari a fi de cercar el «mot» adequat, perquè encontrar la paraula que millor expliqui el mot original travessa els diferents estadis de la llengua d'arribada i la meua parcial ignorància sobre l'obra i l'escriptor em permetia aquest joc. Pas a pas que traduïa, encontrava paraules que no sabia com posar en la meua llengua. L'estudi de la biografia de Carner, la lectura dels seus escrits i d'articles sobre ell i el *Nabí*, em van imposar relectures del poema i, per consegüent, la modificació del meu primer esbós de traducció. Aquest camí m'imposava una recerca contínua, i el text que intentava traduir, ara, tenia el deure d'enfrontar-se amb el concepte de llengua proposat i practicat per Carner.

Després vaig arraconar la idea de fer una traducció literal de l'obra, ja que em vaig adonar que perseguint forçosament una exacta correspondència produïa un efecte, en alguns casos, gairebé grotesc, i vaig escollir fer una traducció en prosa, tot considerant un canvi en el ritme, de manera que la traducció donés compte de la diversitat sense cap efecte «grotesc» que l'absoluta fidelitat mètrica hauria pogut ocasionar.

Tot això es posa en línia amb el que Walter Benjamin exposa en el seu assaig *Il compito del traduttore*, on ell explica que, ja que la traducció és una forma pròpia, també el paper del traductor assumeix un deure distint respecte al poeta, és a dir, trobar una actitud respecte a la llengua que es tradueix, que pugui evocar l'eco de l'original (Benjamin 1985: 47).

Hi havia a més, per tal de construir una traducció respectuosa del text original i que, en part, m'hauria satisfet, unes paraules d'Eugenio Montale:

La poesia si serve di parole, e le parole non possono prescindere da un colore storico e da una risonanza che mutano con grande rapidità. Perciò la poesia, piú di altre arti, sembra soggetta ad invecchiare. Invecchiando sopravvive se si presta ad essere ricostruita ed interpretata in modo diverso, ad essere fonte di altissimi equivoci (Montale 1977: 101).

És natural que tot això em dugués a la recerca espasmòdica de com Carner feia servir la seva llengua.

Des del principi el nostre poeta va patir l'obscuritat que envoltava el català i, a l'article *La dignitat literària*, ens va exposar el seu pensament respecte a l'evolució que aquesta llengua havia de fer:

Jo desitjo la teva protecció per tots nosaltres, oh tu, gairebé nostre, summa vibració poètica de la llatinitat, Dant Alighieri! Dona'ns la teva dignitat, que significa l'insegur dialecte elevat a la categoria d'altíssima llengua literària; que significa la novetat ... conquerida i purificada; que simbolitza l'ombra clàssica evocada com a guia piadosa en els camins desconeguts de l'home (Bou *et alii* 1985: 22).

Tot això perquè la literatura catalana s'enlairava amb dificultat, és a dir, no aconseguia el que Carner anomenava «la veritable universalitat» (Molas 1977: 3-4).

Segons ell, «cal que una creació col·lectiva coordinada aconseguixi per al català el que per als grans altres idiomes ha obtingut ... la veritable riquesa que consisteix no pas en el nombre de paraules, sinó en el nombre de sentits de cada paraula» (Cabrè / Ortín 1984: 124).

Perquè la creació d'una llengua literària moderna és l'instrument que duu a l'esclat d'un llenguatge capaç d'expressar la multiplicitat. A més, el nostre poeta és un home que «juga» amb la seva llengua.

Aquesta capacitat de Carner sembla quelcom espontani. En realitat, no és exactament així. Per adonar-se'n és suficient llegir un tros del pròleg que el poeta va escriure al llibre *La inútil ofrena* on afirma que, més que un enamorat de les dones, es considera de vegades un «enamoriscat de les paraules» (Manent 1973: 100).

Naturalment, tot això és la confirmació que la parla de Carner és el resultat d'un continuat i persistent esforç mental que s'explica a través d'innombrables recursos verbals utilitzant formes inusitades o bé una riquesa d'adjectivació increïble (Pla 1960: 173).

Té una meticulositat gairebé maníaca per escollir un adjectiu, un verb, posa una atenció particular en la llengua viva i en la difícil feina d'incorporació de noves formes expressives. Hi ha un estudi de Loreto Busquets on es diu que, per part de Carner, hi va haver la introducció d'almenys uns dos mil neologismes (Manent 1984: 15).

Aquests trets ofereixen al seu llenguatge poètic una vitalitat pregona i, al mateix temps, donen moltes dificultats al traductor.

La solució que se m'imposava era fer un treball de contínua modificació del text; és així que, pas a pas, la meua idea de traducció va passar a través d'experiències diferents. A aquest propòsit, per a mi va ser interessant, per viure d'una forma més plena el poema *Nabí*, descobrir que tenia al meu abast no tan sols la traducció d'una llengua a una altra, sinó la traducció a d'altres llenguatges com, per exemple, el musical. En efecte, gràcies a Rafael Subirachs tenim un *Nabí* quasi integral en música i, a la mateixa manera d'un traductor, ell va respectar «d'una manera escrupolosa els sons, els accents, el ritme, els peus mètrics i el sentit de cada vers i de cada paraula» (Subirachs 2002: 1).

Per això, em va semblar rellevant com Carner mateix s'enfrontava amb la traducció. Em va ser de gran auxili el que fou el primer text del poema, és a dir *Jonàs* (text del 1938), per adonar-me, encara més, del recorregut que havia fet

aquest escriptor a través dels diferents textos del *Nabí* i que les paraules de Riquer, quan parla del valor de les traduccions del poeta, ens dibuixen perfectament que «ens trobem en un món que és el de la recreació, la recerca de l'expressió paral·lela» (Riquer *et alii* 1987: 197).

Les traduccions de Carner ens duen a una maduració lingüística que amplia els horitzons del llenguatge; ell va més enllà del seu temps a través d'una llengua que cada dia s'enriqueix, i aquest lèxic tan complex va ser un element que va dificultar encara més el meu treball.

A més, tenia el deure de comprendre com Carner entenia l'obra poètica:

Comença amb una paraula (que no ha d'ésser pas extreta d'una llista de paraules sonores, ad hoc) apareguda de sobte a flor de consciència, estranyament suggestiva, dotada d'un inefable poder d'irradiació.

Després... us acut un vers tot enter... Després, el vers desplega l'arquitectura que implícitament conté (Garcés 1985: 65).

I afegeix:

No es tradueix per paraules destriades, sinó per frases senceres, això és, per cops d'ala intel·lectuals... és necessari deixar-se guiar per aquesta mena de temor de Déu que és l'exigència de precisió (Carner 1986: 193).

Justament per seguir aquesta mena de *precisió*, m'adonava que la paraula canviava de sentit cada vegada que la llegia, el *Nabí* em duia per carrers desconeguts, el mateix títol em feia reflexionar sobre la seva arrel hebraica i el món que aquesta desplegava.

En el meu trajecte encontrava moltes dificultats però m'agradava viure intensament aquesta experiència perquè, recordant les paraules de Carner:

Traduir una obra és la millor manera de llegir-la, és anar-hi i penar-hi, servir-la i dominar-la (Carner 1986: 193).

Molt sovint, em vaig sentir com un nen que encara no coneix la seva llengua perquè, malgrat que entenia el significat d'alguns versos, no reeixia a expressar-los (per exemple al vers 36 del cant V, «S'esvaïa tot tracte del lloc amb ma presència», la paraula *tracte* és la que em va dificultar la traducció, no encontrava el mot corresponent. Per fi, vaig escollir la paraula italiana *consonanza*. M'adonava que, en aquell moment, era el mot que millor dibuixava la imatge del mot *tracte*).

O bé hi havia mots que van patir innumbrables modificacions (és el que va passar amb la paraula *eixut*, vers 25 cant V, al principi no vaig traduir-la amb la paraula italiana *asciutto*, perquè em semblava que no tenia sentit, així vaig posar *Terra* o bé *sabbia*. Per fi, vaig retornar a la paraula *asciutto* perquè s'havia modificat la meva coneixença del mot). Doncs, la modificació com a tret de

desenvolupament de les paraules que no para, que emprenen un viatge a través l'acte de la traducció que també es modifica.

I és justament el text de Carner exemple de canvis incessants. És suficient veure el que va passar al fragment «Càntic de Jonàs al si de la ballena». En el poema *Nabí*, la paraula *ballena* es transforma en *un gran peix* (cant III, vers 115). Malgrat tot això, el meu va ser, com tot i com sempre, un intent de traducció que es va enfrontar amb el que va dir Andrés Sánchez Robayana a propòsit d'un altre gran traductor i escriptor, Salvador Espriu:

Se observa aquella esencial intraducibilidad de los valores estrictamente idiomáticos de la lengua catalana (lo que he llamado el Homenaje a una lengua) (Robayana 1985: 10).

I, com va dir Theodor Holm Nelson,

*Non esiste l'ultima Parola.
Non può esistere la versione finale
di qualcosa, l'ultimo pensiero.*

*C'è sempre un nuovo punto di vista,
una nuova idea una reinterpretazione.*

SILVANA CUPICCIA
Venècia

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- BENJAMIN 1985: Walter Benjamin, traducció R. Solmi, *Angelus Novus*, Torí, Einaudi.
 BOU *et alii* 1985: Enric Bou / Jordi Castellanos / Salvador Oliva / Dolors Oller / Miquel Prats, *Josep Carner, llengua, prosa, poesia*, Barcelona, Empúries.
 CABRÉ / ORTÍN 1984: Lluís Cabré / Marcel Ortín, «Aproximació a Josep Carner, traductor (Els anys de l'Editorial Catalana: 1918-1921)», *Els Marges*, 31.
 CARNER 1986: Josep Carner, *El reialme de la poesia*, Barcelona, Edicions 62.
 CARNER 1991: Josep Carner, *Nabí*, a cura de J. Coll, Barcelona, Edicions 62, 6a ed. (revisada).
 FUSTER 1972: Joan Fuster, *Literatura catalana contemporània*, Barcelona, Curial.
 GARCÉS 1985: Tomàs Garcés, *Cinc converses*, Barcelona, Columna.
 MANENT 1973: Marià Manent, *Poesia, llenguatge, forma*, Barcelona, Edicions 62.
 MANENT 1984: Albert Manent, «Josep Carner y América», *Cuadernos Hispanoamericanos*, 412.
 MOLAS 1977: Joaquim Molas, «Retòrics i terroristes en la poesia catalana de postguerra», *Els Marges*, 9.
 MONTALE 1977: Eugenio Montale, *Sulla poesia*, Milà, Mondadori.
 PLA 1960: Josep Pla, *Homenots*, vol. XI, Barcelona, ed. Selecta, 2a ed..
 RIQUER *et alii* 1987: Martí de Riquer, Antoni Comas, Joaquim Molas, *Història de la literatura catalana*, vol. IX, Barcelona, Ariel.
 ROBAYANA 1985: Andrés Sánchez Robayana, «En la muerte de Salvador Espriu», *Ínsula*, 460.
 SUBIRACHS 2002: Rafael Subirachs, Carta personal (28/01/2002).

